

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Commentaria et disputationes scholastica in Summam D.
Thomae Aquinatis**

Nazarius, Johannes P.

Coloniae, 1621

Articvlvs III. Vtrum sit in diuinis alia proceßio à generatione verbi.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82303](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82303)

intellectus in actu; Nam omnis actualitas in genere A
intelligibilium deriuatur à prima actualitate per
essentiã intelligibili, quæ est diuina essentia, quæ
speciali & ineffabili modo concurret cum intel-
lectu beati ad actum visionis, supplens vices spe-
ciei & verbi seclusis imperfectionibus; quarum
vna est, quod species & verbum actuentur per
intelligere creatum realiter ab eis distinctum.

Edi. cont. 4.
concl.

fol.

CONTRA quartam concl. est hoc arg. Manus
hominis & pes habent idem esse, cum per eadem
numero formam sint; & similiter materia & for-
ma; tamen manus non est pes, sed sunt duæ sub-
stantiæ; nec materia est forma; ergo non suffici-
ter concluditur in d. c. 11. intellectum & verbum i-
dem esse in Deo, ex hoc quod habent idem esse.
Resp. primò cum Ferrar. rationem D. Th. non esse
accipiendam vt vniuersalem in omni natura, sed
in simplicibus tantum, qualis est intellectus di-
uinus & id quod in ipso est. Secundo dico ratio-
nem D. Th. non procedere ex sola identitate esse
ipsius intellectus & verbi, sed etiam ex identitate
cæterarum perfectionum &c.

ARTICVLVS III.

Vtrum sit in diuinis alia processio à generatio-
ne verbi.

162
1. dist. 18. q.
1. a. 2. c. 4.
cont. c. 23. fi.
c. por. q.
10. a. 2.

AD Tertium sic proceditur. Videtur, quod non sit
in diuinis alia processio à generatione verbi. Ea-
dem enim ratione erit aliqua alia processio ab illa alia
processione: & sic procederet in infinitum, quod est in-
conueniens. Standum est igitur in prima, vt sit vna
tantum processio in diuinis.

163
c.

2. Præterea. In omni natura inuenitur tantum v-
nus modus communicationis illius nature. c. Et hoc ideo
est, quia operationes secundum terminos habent vnitatem,
& diuersitatem. Sed processio in diuinis non est nisi
secundum communicationem diuine nature. Cum igitur
sit vna tantum natura diuina (vt supra ostensum
est) relinquitur, quod vna sit tantum processio in diuinis.

2. II. a. 3.

3. Præterea. Si sit in diuinis alia processio ab intelli-
gibili processione verbi, non erit nisi processio amoris, quæ
est secundum voluntatis operationem. Sed talis proces-
sio non potest esse alia à processione intellectus intelli-
gibili: quia voluntas in Deo non est aliud ab intellectu, vt
supra ostensum est. Ergo in Deo non est alia processio
præter processionem verbi.

19. a. 1.

Sed contra est, quod Spiritus S. procedit à Patre, vt
dicitur 1o. 15. Ipse autem est alius à Filio, secundum illud
Ioann. 14. Rogabo patrem meum: & alium paracletum
dabit vobis. Ergo in diuinis est alia processio præter pro-
cessionem verbi.

Respondeo. Dicendum, quod in diuinis sunt duæ pro-
cessionēs, scilicet processio verbi, & quedam alia.

Ad cuius euidentiam considerandum est, quod in di-
uinis non est processio nisi secundum actionem, quæ non
tendit in aliquid extrinsecum, sed manet in ipso agen-
te. Huiusmodi autem actio in intellectuali natura est actio
intellectus, & actio voluntatis. Processio autem ver-
bi attenditur secundum actionem intelligibilem. Secun-
dum autem operationem voluntatis inuenitur in nobis
quedam alia processio, scilicet processio amoris, secundum quā
amatum est in amante, sicut per conceptionem verbi,
res dicta, vel intellecta, est in intelligente. Vnde & præter
processionem verbi, ponitur alia processio in diuinis, quæ
est processio amoris.

Ad Primum ergo dicendum, quod non est necessa-
rium procedere in diuinis processionibus in infinitum.
Processio enim, quæ est ad intra in intellectuali natura,
terminatur in processione voluntatis.

Ad Secundum dicendum, quod quicquid est in Deo, est
Deus, vt supra ostensum est. Quod non contingit in alijs

4.

rebus. Et ideo per quamlibet processionem, quæ non est
ad extra, communicatur diuina natura, non autem a-
lia natura.

Ad tertium dicendum, quod licet in Deo non sit a-
liud voluntas & intellectus, tamen de ratione voluntatis
& intellectus est, quod processionēs, quæ sunt secundū
actionem virtutis, se habeant secundum quendam ordi-
nem. Non enim est processio amoris nisi in ordine ad
processionem verbi. Nihil enim potest voluntate ama-
ri, nisi sit intellectu conceptum. Sicut igitur attenditur
quidam ordo verbi ad principium à quo procedit, licet
in diuinis sit eadem substantia intellectus, & conceptio
intellectus, ita licet in Deo sit idem voluntas, & intel-
lectus, tamen quia de ratione amoris est, quod non pro-
cedat nisi à conceptione intellectus, habet ordinis distin-
ctionem processio amoris à processione verbi in diuinis.

Ratio ordinis, & Sensus quæsit.

RATIO amoris prout conuenit intellectuali
nature, postulat, vt ab intellectu cōceptio-
ne procedat, vt dicitur hic in resp. ad 3. Igitur tra-
dicta processionis diuini verbi notitia, sequitur im-
mediatē processionis diuini amoris articulus. De
qua processione primò querit an sit & quid sit, quæ
duo simul in hoc explicatur articulo; in quo non
solū probatur esse processionē amoris in diuinis,
sed assertur etiā propria ratio distinctionis realis
à processione verbi. Quam distinctionis rationē
ex propria processionis, quæ secundum voluntatē
est, natura desumit A. D. in d. resp. ad 3. Tres sunt
in quæsito particule, ex quarū explicatione depē-
det ei⁹ intelligētia. Prima est dictio illa alia, quæ
significat verā alietatē; & quia coniūgitur cū ver-
bo sit, quod realitatem importat; denotat alietatē
realem; non enim, vt hic aduertit Cai. vera esset a-
lietas processionum, si non esset realis. Secunda est
dictio in, quæ propriē sumitur, prout denotat
modum essendi in aliquo formaliter. Tertia est
vox illa diuinis, quæ strictissime sumitur pro ijs
quæ verē sunt Deus: Nam quicquid formaliter
est in Deo, est ipse Deus; ac proinde querere vtrū
in diuinis præter generationem verbi sit alia pro-
cessio, est querere vtrum quemadmodum per eā
processionē quæ est verbi generatio procedit Fili-
us, qui est verus Deus: ita per aliquam aliam e-
manationem procedat alia persona, quæ sit verē
Deus. Quæ fuit quæstio tractata & definita in Cō-
cilio I. Constantinopolitano contra Macedo-
nium, qui negabat Spiritum S. esse verum Deum.

Forma Textus.

CONCL. est: In diuinis, præter processionem verbi, est
alia processio, quæ est processio amoris. Proba-
tur: In natura Intellectuali apud nos, præter pro-
cessionem verbi secundum actionem intelligibi-
lem, est alia processio, scilicet amoris secundum ope-
rationem voluntatis; Ergo in diuinis præter pro-
cessionem verbi, est alia processio &c. Antec. pro-
batur ex proportionali similitudine inter dictas
duas processionēs; quia sicut per conceptionē ver-
bi intellectum est in intelligente, ita per proces-
sionem amoris amatum est in amante. Conseq.
probatur: quia in diuinis non est processio, nisi
secundum actionem immanentē nature intellec-
tualis, quæ actio immanēs in natura intellectu-
ali est duplex scilicet intellectus & voluntatis actio.

Expositio Textus.

DOCTRINÆ huius explicatio pendet ex
multis pro subsequētis immediatē contro-
uerſiæ resolutione notandis; ex quibus perspicue
fient rationes terminorū, & vis discursus S. Th.
& alia quedam ad seq. a. & q. 37. cognitionem ne-
cessaria.

PRI-

PRIMA CONTROVERSIA.

An per actum voluntatis producat aliquid, quod sit terminus eiusdem actus intrinsecus?

Sensu quæ-
stio, & opi-
niones Do-
ctorum.

QUÆSTIO hæc est de voluntatis actu absolute, abstrahendo ab humano, Angelico & diuino: quamvis recentiores ad solum nostræ voluntatis actum controuerſiam arctare videantur, ob eam causam; quod ea quæ ad humanam pertinent voluntatem, euidentiora nobis sint, & ex ijs quæ de diuinæ voluntatis actu fide credita sunt, esse rationi consona, & euidenter credibilia videamus. Sed quamvis de hoc, vt præcipuo discursus principio, sit disputatio; rationes tamen quas hic & alibi producit S. Th. ad processione amoris in voluntate probandam ex natura voluntatis & actus eius absolute procedunt. Sit igitur æquæ lata & absoluta proposita quæstionis materia; nec de sola termini productione querimus, verum etiam de propria illius causa & de modo & qualitate termini.

SCO TVS in 1. diff. 6. & 7. negat per actum voluntatis aliquid produci, quod sit terminus volitionis; sed affirmat actum ipsum volitionis, quem ait esse non actionem sed qualitatem, produci per actionem propriè dictam, quæ est clicere volitionem, esseque volitionem terminum actionis productæ. Eandem sententiam sequitur Sylu. super hoc a.

Mol. duo dicit. Primum: Cai. & alij qui ea ratione verbum constituendum esse censent, vt in eo tanquam in obiecto cognito principale obiectum agnosceretur, vix assignant rationem ob quam eiusmodi terminus constitui debeat. Secundum: Ratio cur admitti debeat prædictus terminus ea est, quia implicat contradictionem esse actionem, quin producat aliquem terminum. Cum itaque volitio sit actio & non qualitas, necesse est per eam terminum produci, qui sit de prædicamento qualitatis, cum nullus alius fingi possit.

Sed D. Th. & eius Schola longe aliter de processione amoris, quæ est per actum voluntatis, philosophantur vt ex sequentibus apparebit.

Resolutio.
Quæ sit con-
uenientia, &
differentia
processionum
verbi, & amoris
præ-
sertim quo
ad nominum
proprietas
refertur.

CUM IN diuinis sint duæ processiones: vna per modum intellectus quæ est processio verbi; alia per modum voluntatis quæ est processio amoris; quoniam vt ait S. Thom. in 1. q. 37. a. 1. prior est magis nota nobis, ideo ad singula significanda quæ in ea considerari possunt, propria fuerunt inuenta vocabula. Nam diuini verbi processio dicitur generatio, conceptio & dicere; id verò quod procedit, nuncupatur genitum, Filius conceptus & verbum. At amoris processio & ea quæ naturaliter attinent ad eius complementum, quia nobis occultiora sunt, non ita proprijs fuere nominibus designata. Nam processio amoris appellatur amor, spiratio & processio; Id verò quod procedit, proprio nō gaudet nomine, sed nuncupatur amor, dilectio, donum & Spiritus Sanctus: quæ nomina secundū se communia sunt tribus in vna deitate personis: sed notionaliter sumpta propria sunt personæ procedenti per actum voluntatis. In hoc tamen conuenit processio, quæ est secundum voluntatem cum ea quæ est secundum intellectum, quod sicut ex hoc, quod aliquis rem aliquam intelligit, prouenit quædam actualis conceptio rei intellectæ in intelligente, quæ dicitur verbum; ita ex hoc quod aliquis rem aliquam amat, pro-

Auenit, inquit S. Thom. quædam impressio rei amata in amantis affectu, secundum quam amatum dicitur esse in amante: quemadmodum intellectum est in intelligente. Cum igitur seipsum aliquis intelligit & amat, est in seipso non solum per identitatem rei, sed etiam vt intellectum in intelligente & vt amatum in amante.

SED AD maiorum dictorum explicationem sciendum est secundo tria esse in vtraque processione: Primum est actio ipsa puta intellectio vel volitio, quæ significatur cum habitudine ad rem intellectam vel amatam. Secundum est habitudo principij ad id quod procedit. Tertium est habitudo procedentis ad principium à quo procedit. Exempli gratia, in processione quæ est secundum intellectum, primò est ipsum intelligere, quod significat actionem intelligentis cum respectu ad rem intellectam; & quoniam hæc actio cum dicto respectu communis est tribus personis & Deo conuenit vt Deus est; idcirco intelligere essentialiter tantum dicitur. Secundò in eadem processione est respectus principij ad id quod ex principio procedit: hunc autem respectum importat dicere; nam dicere est verbum proferre, quo res verbo representata dicitur: consequens ergò est vt dicere primò significet habitudinem ad verbum procedens, secundariò autem ad rem verbo dictam: cū præsertim dicere formaliter includat intelligere, vt ante diximus. Quo fit vt in diuinis dicere sit notionale propriè loquendo, ob dictam habitudinem vni tantum personæ scilicet Patri dicenti propriam primò significatam. Tertiò in dicta processione quæ est secundum intellectum, est habitudo procedentis ad suum principium, hæc verò importatur nomine verbi: & ideo verbum in diuinis dicitur personaliter.

Tria in processione verbi, & eorum nomina.

Cum itaque tria prædicta sint etiam in processione, quæ est secundum voluntatem: propria tamen, ob assignatam superius causam, non habent vocabula; vnde nomina quæ significant habitudinem amantis ad rem amatam, vt dilectio & amor, quæ tribus communia sunt personis, adaptantur ad significandas etiam duas alias habitudines, nimirum eam quæ est principij ad id quod ex principio procedit: & ipsius affectionis procedentis ad principium ipsum. Itaque nomine amoris vel dilectionis quandoque significamus actum amantis cum sola habitudine ad rem amatam; & hoc modo sumitur essentialiter amor siue dilectio; quandoque denotamus habitudinem amantis ad affectionem procedentem per actum amoris: & sic accipitur notionaliter & significat proprietatem notionalem communem Patri & Filio, quæ est spiratio actiua; quandoque tandem significamus habitudinem affectionis ad suum principium: & hoc modo significat ipsum Spiritum sanctum vel eius passiuam originem: in hoc enim sensu nomen amoris importat amorem procedentem: quemadmodum si verbum diceremus intelligentiam conceptam vel sapientiam genitam. Et similiter etiam diligere dupliciter sumitur scilicet essentialiter vt significat actum cum habitudine diligentis ad rem dilectam; & notionaliter vt significat habitudinem diligentis ad affectionem siue impressionem siue terminum per dilectionem productum.

Tria in processione amoris, & eorum nomina.

TERTIO obseruandum est ex D. Th. 1. 2. q. 28. Amor a. 1. vnionem tripliciter ad amorem pertinere, tres uniones siue vt ait S. D. ad amorem se habere: Nam quædam vnio præcedit amorem & causa illius est: & paratur vnio hæc in amore quo quis seipsum amat vnio sub-

intelle. Hic
nis: & ex-
plicatur
quomodo a-
manti sit in
amante & e-
conuerso.

stantialis est; in amore verò quo quis amat alia, A
causa illius est vnio similitudinis in natura vel
qualitate. Quædam autem vnio est essentialiter
amor ipse, & hæc est vnio secundum coaptatio-
nem affectus siue complacentiam: quæ quidem
vnio assimilatur vnioni substantiali; Nam amas
in amore amicitia se habet ad amatum vt ad seip-
sum; in amore autem concupiscentia vt ad ali-
quid sui. Demum est quædam vnio amore po-
sterior & eius effectus; & hæc est vnio realis eo
modo quo amor conuenit, vt scilicet amici collo-
quantur, sit inter eos familiaris conuictus &
consuetudo. Si itaque comparentur amor & in-
tellectio quo ad omnes vnitates vtrique seorsum
congruentes: maior apparebit amoris quam in-
tellectionis vnio: nam realem vnitatem efficit am-
mor; intellectio verò solum vnit secundum esse
intelligibile. Quod si fiat comparatio secundum
eam solum vnionem, quam vterque; scilicet amor
& intellectio formaliter efficit: sic longe maior
est intellectio vnio quam amoris: quoniam,
vt ait Auerroes in 3. de Anima; magis fit vnum ex
intellectu & intelligibili, quam ex materia &
forma; nam intellectus in actu est intellectum in
actu, amans autem non est amatum in actu, ac
proinde intellectio facit formaliter intellectum
esse rem intellectam in actu; amor verò non fa-
cit formaliter amantem esse rem amatam, sed ef-
ficat amatum, & e contra scilicet amatum vt a-
mantem in amore amicitia; in amore verò con-
cupiscentia facit amantem se habere ad amatum
vt ad aliquid sui nimirum amantis: maius autem
est esse aliquid, quam se habere ad illud vt ad seip-
sum, vel vt ad aliquid sui; igitur maior est for-
malis vnio cognitionis quam amoris.

ANEPPOE.

QUARTO notandum est tribus modis (quod
attinet ad rem præsentem) dici aliquid esse in
alio; vno modo per identitatem essentia: sicut
in diuinis Filius est in Patre, & e conuerso. Se-
cundo per similitudinem: sicut cognitum est in
cognoscente. Tercio per impulsu siue inclina-
tionem aut complacentiam per quam est impres-
sum amatum in amantis affectu, vt vel delecte-
tur in eo, aut in bonis eius eo præsentem, vel si
fuerit absens, per desiderium tendat in ipsum a-
matum per amorem amicitia; vel in bona, quæ
vult amato per amorem concupiscentia. E con-
uerso autem dicitur amans esse in amato; Per a-
morem quidem concupiscentia: quatenus non
requiescit in quacunque extrinseca aut superfi-
ciali adeptione vel fruitione amati; sed quærit a-
liquo modo amatum perfecte habere, quasi ad
intima illius perueniens. Per amorem autem a-
micitia dicitur amans esse in amato: quatenus æ-
stimat bona vel mala amici sicut sua, & volunta-
tem amici tanquam suam; adeo vt in amico suo
videatur ipse bona vel mala pati, quasi idem fa-
ctus amico; sicut e contra dicitur amatum esse in
amante, inquantum amas vult & agit propter amicum
sicut propter seipsum: quasi reputans amicum idem
sibi, vt ait S. Th. 1. 2. q. 28. a. 2. quo loco vide, si
placet, materiam hanc latius explicatam, & in-
terpretatione Caietani perspicuam. Et quoniam
amatum, vt diximus, est in amante per inclina-
tionem siue complacentiam, quæ etiam nuncu-
patur impulsus; idcirco vt ait S. D. in 4. contra
gent. cap. 19. amatum est in amantis voluntate vt
inclinans & quodammodo impellens intrinsecus
amantem in ipsam rem amatam. Quapropter, vt hic
aduertit Cai. fieri vt amatum in voluntate non est
fieri vt tractum, sed vt trahens ipsam voluntatem;
& amari non est trahi sed trahere amantem; quod
non aduertit Aure. apud Capr. in 1. distinct. 10.

Postremo obseruandum est multiplex con-
uenientia & differentia, inter actum intellectus
& voluntatis. Conueniunt enim primo; quod sicut
per actum intellectus producit aliquid reale
quod est terminus illius intrinsecus: ita per actum
voluntatis emanat quidam intrinsecus illius ter-
minus, vt docet hic S. Thom. & infra q. 37. a. 1.
& omnes Thomistæ communiter; Et manifesta-
tur exemplo motus localis impulsui, quo mo-
uens imprimit mobili vim quandam & impe-
tum, quo mobile propendet in terminum: vt
patet in sagitta vi proicientis emissa. Secundo
sicut verbum non est habitualis sed actualis si-
militudo expressa: ita terminus per volitionem
productus non est habitualis inclinatio, sed est
terminus complens actuale inclinationem, &
ad eam pertinens: sicut verbum pertinet ad a-
ctuale intellectionem vt eius complementum.
Tercio sicut id, quod per actum intellectionis
producit, non durat nisi dum intellectione per-
seuerat; ita id quod per actum volitionis ema-
nat, non durat nisi manente volitione: Quæ co-
uenientia sequitur ex præcedente; Nam quod a-
ctualis tantum est operationis intrinsecus ter-
minus & eius complementum: impossibile est ea
non existente manere, cum ex ea & in ea tantum
existat.

Actus intelle-
ctus & vo-
luntatis ha-
bere triplicem
conuenientiam,
& quinque
differentias.

Differunt autem actus intellectus & volunta-
tis: Primo, quod terminus intrinsecus intellectionis
est eius obiectum per se primo: sed volitionis
intrinsecus terminus non est eius obiectum.
Probatur ex differentia inter obiectum & modum
operandi intellectus & voluntatis: Nam vt ait
Philosophus in 6. metaph. tex. 8. obiectum intel-
lectus quod est verum est in intellectu; Bonum
autem quod est obiectum voluntatis in rebus
existit. Et S. D. in art. seq. & alibi sæpe statuit dif-
ferentiam inter intellectum & voluntatem: quod
intellectus fit in actu per hoc quod res intelle-
cta est in intellectu per suam similitudinem; vo-
luntas autem fit in actu non per hoc quod aliqua
similitudo voliti sit in voluntate sed ex hoc quod
voluntas habet quandam inclinationem in rem
volitam; igitur obiectum per se primo intelle-
ctus est in intellectu: obiectum autem per se pri-
mo voluntatis non erit in voluntate sed in re-
bus, vt magis patebit in seq. a. Secundo differunt,
quod terminus intrinsecus intellectionis est for-
malis similitudo rei intellectæ: sed terminus in-
trinsecus volitionis non est similitudo rei voli-
tæ. Hæc differentia sequitur ex præcedenti: &
probatur à D. Th. in a. seq. ubi etiam ab inter-
pretibus explicatur vberissime. Tercio differunt,
eo quod res siue qualitas illa quæ terminus est in
intellectu, modum habet ac nomen termini:
verbum enim est quod dicitur, & conceptio est
id quod in vtero concipientis formatur. Cum
itaque verbum & conceptio, rem ab intellectu
specie intelligibili perfecto procedentem & in
ipso manentem significant, terminum designant
intrinsecum actus intelligendi eiusdem comple-
tuum; ob eam præcipue causam quod prædictis
nominibus importatur rei cognitæ similitudo
per modum obiecti, vt in præcedentibus satis
ostendimus. Res verò siue qualitas terminans
actum voluntatis, quamuis secundum rem sit
terminus, nec modum tamen nec nomen habet
termini; est enim & significatur vt inclinatio in
aliud tendens: conditio verò est non termini
sed viæ in aliud tendere, vt hic scite notat Cai.
Quamobrem S. Thom. de veritate quest. 4. a. 4.
2. ad 7. dixit in voluntate nihil procedere nisi
per modum operationis, secus autem esse in intelle-
ctu.

actu. Quod dicitur Capr. in 1. dist. 18. q. 1. Sylu. in consilato, & Ferr. in 4. contragent. c. 19. in ultima dubitatione censent intelligendum esse, vt excludat tantum à voluntate procedens siue productum, quod sit similitudo rei volitæ, & quod sit obiectum voluntatis ad modum voliti; non autem omne operatum aut productum; quam expositionem sequitur Iauellus, Torres & alij recentiores. Vnde non est audiendus Zum. affirmans D. Tho. mutasse sententiam. *Quarò differunt*, quoniam in intellectionis actu obiectum intellectus media similitudine expressa, siue verbo per actum intelligendi productum in intellectu, trahitur ad ipsum intellectum; At obiectum voluntatis non trahitur ad voluntatem per impulsum illum productum, sed potius trahit & rapit ad se voluntatem; nam licet amatum fiat in amante per impulsum illum, non fit tamen in ipso vt tractum, sed vt trahens, vt ante diximus cum D. Thom. & Cai. *Postremò differunt* actus intellectionis & volitionis in modo vnionis vtrique conuenienti vt ex prædictis eluceat.

Conclusio
non dedu-
cit, & pro-
bata.

Molins cen-
sura vana.

PRIMA CONCL. Per actum voluntatis produ-
citur aliquid reale, quod est terminus intrinsecus actus
voluntatis, & appellatur inclinatio, impulsus, amor &
affectio. Probatur: quia volitioni non minus de-
betur perfectio & complementum, quam intel-
lectioni: Sed hæc completur intrinseco termino
quod est verbum; Ergò etiam illa completur im-
pulsu productum vt intrinseco termino. Ex quo
patet vanam esse censuram Mol. prædictam.
Causa verò ab eo assignata nulla est; ait enim ra-
tionem cur admittatur terminus productus in
voluntate, eam esse: quia implicat contradic-
tionem esse actionem, quin producat aliquem ter-
minum; superius enim ostendimus falsitatem as-
sumpti; nam nec actiones immanentes pro-
priè actiones sunt, nec omnes sunt producti-
uæ, vt aptè probauimus de actu sensus ex-
terni.

SECUNDA CONCL. Hic terminus pertinet ad
complementum actus secundi, nec durat nisi eodem ac-
tu, siue operatione manente.

TERTIA CONCL. Est per antedictum termi-
num fiat vno rei amate in amante, adeo vt non solus
amans sit in amato, sed amatum etiam sit in amante;
nò tamen hic terminus est obiectum voluntatis intrin-
secum, nec similitudo rei amate. Hæc patet ex di-
ctis, & videtur esse contra Ferrariensem in di-
cto cap. 19. vbi ait per affectionem siue compla-
centiam quæ est amor, amans esse quodammodo
rem amatam, sicut vna res quæ est alteri propor-
tionata, & est principium motuum in illam, est
quodammodo ipsa. Sed longè aliud est rem ali-
quam esse in aliquo, & illud in quo res est, esse
rem illam quæ in eo est, præsertim si res in alio
existens nò sit ab eo dependens vt effectus à cau-
sa: & valde differunt vnum esse aliud, & vnum
se habere ad aliud, vt ad seipsum, vel vt ad ali-
quid sui, vt supra notauimus cum Cai. Sed quia
Ferr. dictione illa quodammodo, sententiam suam
ita moderatur, vt improprium etiam sensum
admittat; non multum videtur à scopo deui-
asse.

QUARTA CONCL. Quamuis quod actu volun-
tatis producit, sit vere terminus: nec modum tamè,
nec nomen habet termini, sed vie.

CONTRA primam concl. sunt argum. quæ
proponunt & soluant Caiet. Ban. Zumel. &
alij.

CONTRA tertiam concl. sunt argum. Aur.

apud Capr. quorum vim proponit hoc loco
Cai. & soluit, quem alij sequuntur interpretes.
Contra eandem concl. est argum. tale. Pater &
Filius per actum voluntatis producant Spiritum
S. qui est terminus volitionis & obiectum ama-
tum ab eis; Ergò nos per actum voluntatis pro-
ducimus aliquid, quod sit eius obiectum atque
amatum ab ea. *Resp. Torres*, & negat consequen-
tiam; quoniam (inquit) maximum est discrimen
inter voluntatem humanam & diuinam; quia
obiectum voluntatis diuinæ est intra ipsum
Deum, & ob id per actum ipsius producitur a-
liquid, quod est ab ea amatum scilicet Spiritus

Responsio
Torrensis.

S. At obiectum humanæ voluntatis est extra.
Sed hæc responsio falsum admittit, quod assu-
mitur in argumento, videlicet Spiritum S. qua
ratione terminus est actione voluntatis produ-
ctus, esse eiusdem voluntatis obiectum; Nam
obiectum diuinæ voluntatis per se primò & ad-
æquatum est ipsa diuina bonitas, quæ tribus
personis est communis: nec ab earum vlla pro-
cedit: nec terminus est productus per actum a-
mandi, sed communicatus tantum; amor verò
productus qui terminus est diuinæ volitionis,
prout est Patris & Filij, non est formaliter ob-
iectum diuinæ voluntatis; amor enim produ-
ctus persona est Spiritus Sancti realiter ab alijs
distincta, & vt productus ac terminus volitio-
nis formaliter, non est diuina bonitas; alioquin
diuina bonitas formaliter esset producta, quod
est hæreticum. *Neganda est* itaque prædicta pars
accidentis, & dicendum amorem productum si-
ue Spiritum S. esse diuinæ voluntatis obiectum,
ea ratione tantum qua secundum rem idem est
cum ipsa diuina bonitate, non autem quia pro-
cedat per modum obiecti siue vt obiectum for-
maliter.

Turrianus
responsio
reijciunt.

vera solutio.

TERTIUM argum. S. Th. est. Si in diuinis
fit alia processio ab intelligibili processione verbi,
non erit nisi processio amoris; quæ est secun-
dum voluntatis operationem: At talis processio
non potest esse alia à processione intelligibili in-
tellectus; Ergò in Deo non est alia processio
præter processionem verbi. Probatur minor:
voluntas in Deo non est aliud ab intellectu; Ergò
processio quæ est secundum operationem volun-
tatis, non est alia à processione intelligibili in-
tellectus. *Responder* S. D. & negat minorem: At
probationem negat consequentiam & affert ra-
tionem negationis duplicem. Prima est: quo-
niam licet in Deo non sit aliud voluntas & in-
tellectus; tamen de ratione voluntatis & intel-
lectus est, vt processionem quæ sunt secundum
actionem vtriusque, se habeant secundum quen-
dam ordinem; quoniam non est processio amo-
ris, nisi in ordine ad processionem verbi; nam
nihil potest voluntate amari, nisi intellectu
conceptum. Secunda ratio est à simili: Nam
sicut attenditur quidam ordo verbi ad princi-
pium à quo procedit, licet in diuinis sit ea-
dem substantia intellectus & conceptio intel-
lectus; ita licet in Deo sit idem voluntas & intel-
lectus, tamen quia de ratione amoris est, quod
non procedat nisi à conceptione intellectus, ha-
bet ordinis distinctionem processio amoris à
processione verbi in diuinis.

Proponitur
in forma
tertii argu-
menti S.
D. hunc
eius respon-
sio, ac expli-
cacio.

Cuius argumentationis intentio eo tendebat, vt
ostenderet non esse maiorem distinctionem in-
ter processionem intellectus & voluntatis, quàm
sit inter intellectum & voluntatem, ac proinde
quemadmodum inter intellectum & voluntatem nò
est

Obi. cont. 3.
concl.

est realis distinctio, quæ propria ac vera est alie-
 ras: ita nec inter processiones vera est alietas siue
 realis distinctio. Scopus autem responsionis est o-
 stendere longè maiorem esse distinctionem in-
 ter processiones, ea distinctione quæ est inter in-
 tellectum & voluntatem, quæ virtualis tantum
 est, adeo vt actualiter & simpliciter sint vna res
 intellectus & voluntas. Cuius differentia cau-
 sam affert; quia inter processiones est ordo ori-
 ginis, quo vna est ab alia: quem ordinem non
 habent formaliter intellectus & voluntas. Dixi
 formaliter quia sicut in Deo causatur virtualiter
 aternitas ex immutabilitate: ita voluntas ex in-
 tellectu, vt patet ex ijs, quæ supra diximus q. 10.
 a. 2. & q. 19. a. 1. Sed quamuis non sit realis di-
 stinctio, nec ordo originis inter intellectum &
 voluntatem; ex rationibus tamen intellectus &
 voluntatis oritur veluti ex prima radice realis
 ordo originis, quem habent processiones adinuicem:
 oportet enim processionem illam quæ
 est per voluntatem, oriri ex ea quæ est per intel-
 lectum; quia ex intellectuali boni cognitione
 nascitur eius amor in voluntate: nec amari pos-
 sibile est à voluntate, quod prius non apprehen-
 dit intellectus vt bonum. Cum enim voluntatis
 obiectum sit bonum apprehensum ac iudicatum
 vt bonum: necesse est obiectum voluntatis prius
 quodammodo perfici per actum intellectus, quia
 in illud actu feratur voluntas. Rationes igitur
 intellectus & voluntatis, quæ sumuntur ex or-
 dine ad obiecta, sunt primæ radices realis ordi-
 nis, quem habent eorum processiones: & eadem
 ratione personæ procedentes; quamquam intel-
 lectus & voluntas secundum se sint vna res & v-
 na ratio simplicissima. Quod maxime consonat
 ijs, quæ perspicue cernimus in multis efficienti-
 bus causis ad suos effectus comparatis. Nam ex
 vna prima causa quæ Deus est, tota quæ in vni-
 uerso est processit entium multitudo; & ex vna
 animæ rationalis essentia plurium numerus ef-
 fluit potentiarum: & ex vnicâ solis virtute tot
 in elementis ac mixtis generantur effectus. Cum
 igitur rationes intellectus & voluntatis princi-
 pia sint vt quo vel quibus dictarum processio-
 nū; poterit in processionibus veluti in principiis
 esse distinctio, cum summa principiorum in-
 tellectus scilicet ac voluntatis vnitatem.

Ordo origi-
 nis vnde
 fit.

Vbi aduerte cum Caiet. in fine com. aliud esse
 dicere ordinem originis siue distinctionem pro-
 cessionum pendere ex rationibus intellectus &
 voluntatis; & aliud eundem ordinem siue di-
 stinctionem pendere ex distinctione intellectus
 & voluntatis. Primum enim verissimum est:
 nam ratio intellectus & voluntatis significant
 rem realem, quæ potest esse radix dicti ordinis
 & distinctionis, vt ostendimus. Secundum au-
 tem significat ens rationis, ex quo non pendet
 ordo realis, qualis est inter processiones diui-
 narum personarum & inter ipsas personas pro-
 cedentes.

Lapsus Mo-
 line, Tur-
 rianus & Zu-
 meri.

Et ex his patet defectus Mol. & Barth. Torres,
 quem ex parte sequitur Zumel. in hac responsione
 ad tertium, qui nititur sustinere distinctionem
 realem posse ex distinctione rationis dependere,
 quod omnino falsum est. Nam etsi distinctio rea-
 lis oriri possit ex fundamento distinctionis ra-
 tionis, non erit tamen ex eo vt ratione
 distinguente, sed vt à conditio-
 ne tantum.

PRIMA DVBITATIO.

De sensu illius propositionis: De ratione amoris est,
 vt non procedat nisi à conceptione intellectus.

Dvo sunt propositæ dubitationis membra: Sensus que-
 situs, & pro-
 positionis in-
 terpretatio.
 Primum est: an sit de ratione amoris in primo mo-
 do dicendi per se, quod procedat à verbo, siue concep-
 tione intellectus, & consequenter quod processio sit à pro-
 cessione? **S**ECVNDVM est: an de ratione amoris sit,
 vt procedat à verbo quatenus verbum est; an solum
 quatenus verbum est res intellecta? Nam si de ratio-
 ne amoris est, vt procedat à verbo vt verbum est,
 poterit ex dicta propositione, vt efficaci prin-
 cipio probari aduersus Græcos, Spiritum sanctum
 à Filio procedere. Sin minus, probabilis
 tantum erit deductio. Ratio huius differentia
 est: quia verbum vt verbum est, dicit respectum
 originis ad dicentem: significat enim concep-
 tionem intellectus productam; res autem ac-
 tu intellecta vt sic, nullum dicit ordinem ori-
 ginis ad intelligentem; alioquin diuina essentia
 vt à Deo & beatis intellecta, per Dei & beatorū
 intellectum produceretur. Igitur verbum vt
 verbum est, personaliter dicitur: sub ea verò ra-
 tione qua obiectum est, solam dicit essentiam,
 quæ obiectum est adæquatam intellectus Dei vt
 Deus est; igitur, si de ratione amoris est, quod
 procedat à verbo vt verbum est, sequetur neces-
 sario Spiritum sanctum à Filio procedere, qui
 verbum est Patris. Si verò de ratione amoris sit,
 vt procedat à verbo quatenus verbum est res
 intellecta: non erit necessaria sed probabilis tan-
 tum deductio. Nam vt Caietanus aduertit *infra*
 q. 36. a. 2. dicere posset aliquis Patrem amorem
 sui notionaliter producere cognoscendo seipsum
 essentialiter. Sed tamen rationabile valde est, vt
 qualis est ordo inter essentialia, talis sit etiam
 ordo inter vtriusque notionalia: ac proinde si-
 cut amor essentialis oritur secundum rationem
 & modum nostrum intelligendi ex conceptu
 essentiali, quo formaliter Pater omnia nouit: ita
 notionalis amor qui est Spiritus sanctus, sit ex
 cōceptu notionaliter sumpto quod est verbum.

D PROPOSITÆ dubitationis solutio pendet Resolutio.
 ex multis, quæ diligenter erunt examinanda.
 Hic ea dumtaxat summa breuitate colligemus,
 quæ præsentī materiæ ac instituto fuerint oportu-
 na. Sunt autem tria; quæ Caiet. subtiliter ac
 doctè tangit *hic*, & *infra* q. 36. a. 2. quorum ex-
 plicatio nodū difficultatis abfoluet. **P**RIVM
 est; Propositionem illam de cuius sensu dubita-
 mus, nimirum *De ratione amoris est, vt non proce-
 dat nisi à conceptione intellectus* intelligendam esse
 de conceptione naturali, quæ nō potest esse sine
 verbo: tametsi supernaturalis aliqua sit absque
 verbo, vt beatificatio. Et præterea supponi debet
 cōmunia, videlicet bonum cognitum esse prin-
 cipium productiuium amoris, vt ait Philosoph.
 in 3. de anima, & 12. Meth. & quod esse cognitum
 sit esse mente conceptum: de quo supra disserui-
 mus cū Caietano; Ex his enim sequitur de ratio-
 ne amoris esse in primo modo dicendi per se
 oriri à conceptu, quatenus est res cognita vt sic.
 Probatur vt sequi: quoniam esse cognitum co-
 gnitione naturali idem est, quod esse conceptū
 mente; ipse verò conceptus, vt ante diximus, est
 ipsum cognitum in esse obiectiuo; bonum au-
 tem cognitum est productiuium amoris, vt eius
 propria causa; Ergo &c. Probatur sequela. Nam
 cuilibet effectui conuenit per se primò depen-
 den-

dentia ex propria causa: Et quoniam accedit verbo, quatenus est ipsum cognitum in esse obiectiuo, vt ab intelligentia procedat; sicut homini sub ea ratione qua animal est accedit rationale (vnde diuina essentia, prout est ipsum cognitum in esse obiectiuo, à nullo procedit) ea propter, ex ea propositione *De ratione amoris est &c.* non potest necessàriò deduci processio amoris à verbo, quatenus verbum est; quia vt sic dicit originem à dicente, quæ eidem accedit, vt obiectum est; & consequenter etiam accedit amori, vt procedat à verbo vt verbum est.

Verbum esse
amoris cau-
sam effecti-
uam.

SECUNDVM EST rem cognitam vt sic, ac proinde conceptum ipsum siue verbum, esse amoris causam in genere causæ efficientis; quod aperte significat D. S. in hac responsione, cum ait amorem habere ordinem originis ad conceptum; constat enim ordinem originis in proposito esse ordinem secundum modum efficientiæ, vt notat Cai. & significauit Auerroes 12. *Metaph. tex. 36.* cum dixit Balneum in anima est agens desiderium. Est autem verbum amoris causa effectiua, non quo ad exercitium (hæc enim est voluntas) sed quo ad specificationem actus, cuius specificationis voluntas non potest esse causa sufficiens; alioquin omnes eius actus à nullo habitu procedentes vnus essent speciei sicut ipsa voluntas; Actus verò, qui in voluntate habitu affecta puta charitate procedunt, non possunt ab habitu sufficienter specificari, sed necesse est, vt concurrat obiectum in ratione principij formalis & rationis agendi & causandi effectiue, à quo solo specificatur actio, vt actio est in genere naturæ: quamuis ex habitu moralem speciem trahat: quæ tamen naturalem actus speciem, quæ ex obiecto est, secundum esse quod habet in mente, præexigit necessàriò; sicut etiam verbum præsupponit inclinationem habitualement notitiam in intellectu. Dixi autem *secundum esse quod habet in mente*; quoniam vt ait Auer. 12. *Metaph. tex. 36.* appetibile mouet appetitum duplici genere causæ scilicet effectiue, quatenus est apprehensum; & finaliter, prout est extra animam, & vtroque modo specificat actum; priori modo vt ratio agendi effectiue; posteriori verò modo vt finis & terminus actus. Et quia modus causandi effectiue vt ratio agendi participat causalitatem efficientis & formæ; & medium, quia sapit extremorum naturam, quandoque distinguitur contra vnum extremum, & nonnunquam contra aliud; ea propter S. Tho. hunc modum causandi actiue vt ratio agendi, nonnunquam distinguit contra modum causandi effectiue. Nam in 1. 2. q. 9. art. 1. ait causalitatem appetitus esse efficientis, obiecti verò formæ; Et quia hæc agendi ratio conuenit obiecto ex ratione finis tãquam ex radice: cum appetibile sit appetitui agendi ratio, quia finis est; idcirco S. Th. *infra q. 82. a. 4.* considerans modum causalitatis effectiue conuenientem obiecto diminutè, & dictam eius radicem dixit intellectum non mouere voluntatem, eo modo quo voluntas mouet intellectum, sed illa effectiue mouere, hunc autè vt finem.

Quod autem obiectum vt apprehensum causat effectiue. Probatur; quoniam subsistentia adiuncta alicui causæ non variat causalitatem illius ex vno genere causandi in aliud, sed modum causandi tantum; quia causa subsistens causat vt quod, nò subsistens verò causat vt quo; At verbū diuinū est amoris principij productiui effectiue vt quod. Ergo verbū absolute, producit amorē effectiue; non .n. requiritur realis bonitas obiecti

A ad extra ad specificandū actū in ratione principij sed tantū ad specificandū in ratione termini. Et quāuis substantia, actus & eius species sint idem realiter: differūt tamē ratione fundamentaliter, & in distinctas causas reducuntur: sicut etiā de actū beatifico diximus q. 12. a. 5. *Cont. 2.* Et quia obiectum vt apprehensū, siue verbū est ratio agendi voluntati ad modū formæ extrinsecæ reducuntur ad actū, & determinantis ad speciem; idcirco dicitur voluntas potentia passiua ab obiecto, quāuis, vt dixim⁹, obiectū nò sit verè actiui, & efficiēs, sed diminutè tantū, modo quo dixim⁹.

Et ex his breuissimè dictis patet intellectus eorū quæ traduntur à D. Th. & Cai. *infra q. 80. a. 2. & q. 82. a. 4. & 1. 2. q. 9. a. 1.* Et solutio etiā objectionū Ferr. in 1. cōt. gent. c. 44. & Val. & Vasq. 1. 2. in dicto a. 1. & Barth. Torres *super hoc a* & Ban. *inf. q. 80. a. 2. dub. 2.* qui tamen ibi *concl. 4. & 5.* optimè explicat & tuctur sententiam Cai. sed de hoc alibi fortassis agemus vberius.

TERTIVM est conuenientia & differentia inter verbum & amorem, quoad principiorum vtriusque causalitatem, modum & vnitatem: nā in principiorum effectiua causalitate conueniunt; Sicut enim verbum effectiue procedit ab intellectu & intelligibili: sic etiam amor effectiue oritur à volūtate & à re amabili cognita. Differunt autem primò, quia verbum producit ab intellectu & intelligibili prout habent rationem entis siue rei, & quatenus vnum integrant completum efficiens, immò quatenus vnum est aliud, & è conuerso; Ex quo sequitur verbum ab intellectu & intelligibili procedere vt simile, quia ab vtroque producit vt agente in ratione rei; omne enim agens agit sibi simile secundum formam qua agit, quando forma est ratio agendi in ratione rei; sicut in proposito forma intellectus quæ est ipsum intelligibile, quod est species vnita intellectui, est ipsi ratio agendi in ratione rei secundum esse intelligibile. Nam intellectus quia tali informatur forma, vel potius quia in tale transiit intelligibile, tale producit verbum, quod est proprium agentis in ratione rei. Quamuis enim intelligibile ante productionem verbi sit in intellectu secundum esse cognitu siue intelligibile: non est tamen ibi vt obiectum cognitionis, sed vt principium tantum; & ideo non causat vt cognitum, sed vt forma quadam habens talem essendi modum causat verbum in eodem essendi modo scilicet immateriali & intelligibili. Amor autem à voluntate producit vt agente in ratione rei scilicet vt talis res est; & ideo quemadmodum voluntas impulsus quidā est in actu primo: sic amor ex ea similis oritur, qui impulsus est in actu secundo. Ab amabili verò producitur agē in ratione cogniti: quā amabile vt cognitū amorē parit: Ab vtroque verò simul scilicet à voluntate & ab amabili procedit amor quasi ab agente & ratione agendi; ita tamē vt agens scilicet voluntas agat in ratione rei, ratio verò agendi scilicet amabile agat in ratione cogniti; sicque amor ab vtroque diuersa ratione procedit. Ex quo sequitur alia differentia, nimirum quòd amor non producit à voluntate & amabili vt integrantibus simpliciter vnum agens; tum quia diuersa ratione concurrunt; tum etiam quia amabile non inest voluntati sed intellectui: agit .n. quasi forma extrinsecæ. Sed quia simul concurrunt vt agens & agendi ratio; idcirco secundum hoc admitti potest ex his vt partialibus causis integrari totale agens, quod Caiet. in artic. sequenti nominat agens per modū impulsus seu vitalis appetitus. Sequitur præ-

Quæ sit con-
uenientia, &
differentia
quoad prin-
cipiorum
vtriusque
causalitatem,
modum &
vnitatem.

terea

terea quod comparando amorem ad quasi par-
tiales causas, oritur partim à simili, quatenus
scilicet est à voluntate: & partim à non simili,
quatenus est ab amabili: quod si totali eius agen-
ti conferatur, quod est voluntas ut agens & ama-
bile ut agendi ratio; sic absolute procedit à non
simili; quoniam amor non est similitudo rei a-
matae, sed actualis in eam inclinatio. Denique ex
dictis sequitur solutio propositae dubitationis
quo ad utramque partem; ostendimus enim de
ratione amoris esse in primo modo dicendi per
se ut à verbo procedat, non quatenus verbum est,
sed prout est ipsum intelligibile actu in intelle-
ctu; sic enim verbum est agendi ratio voluntati,
non autem ut verbum est id est qua ratione pro-
cedit à dicente, hoc enim extraneum & imper-
tinens est ad rationem intelligibilis ut sic. Et ex
his etiam patet solutio duarum obiectionum Ia-
uelli, quae satis friuolae sunt.

Resoluitur.

SECUNDA DUBITATIO.

*An ex ordine originis praecise distinguantur reali-
ter diuina processiones, ita ut eo remoto, nulla sit inter
eas realis distinctio?*

PERTINET haec quaestio ad secundum a. q. 36.
& ad 2. & 3. 40. ubi propositis Scoti & aliorum
opinionibus, diligenter examinabitur in forma
Controversiae. Nunc satis erit ad explicationem
praesentis doctrinae summam quaedam praeci-
pua veritatis documenta colligere, quae ad sub-
sequentium intelligentiam lucem afferant.

*Sensus qua-
estio-
nis.*

Sciendum est itaque primo nomine processio-
nis non intelligi generationem actiuam, & spi-
rationem actiuam, quae in Patre realiter idem
sunt; sed emanationes passivae sumptas, nempe
generari & spirari, quibus diuinæ personae pro-
cedunt scilicet Filius & Spiritus sanctus. De pro-
cessionibus ergo passivae sumptis quaeritur: an ex
ordine originis, quo una oritur ab alia, realiter
distinguantur?

Resolutio.

Secundo adverte, tria inter se ratione distincta
in utraque processione considerari. Primum est
operatio siue actio immanens absolute sumpta,
puta intelligere & amare. Secundum est relatio
originis personae procedentis ad principium à
quo procedit, ut verbi ad dicentem, & amoris
ad spirantem. Tertium est ordo originis inter ip-
sas diuinas processiones, quo una praesupponit
aliam & ab ea procedit. Possunt itaque proces-
siones tripliciter sumi: Primo essentialiter & in-
complete, & sic non differunt adinuicem nisi ra-
tione: Secundò modo sumi possunt cum relati-
one praedicta ad principium, & sic sumuntur no-
tionaliter & incomplete, neque ut sic praecise di-
stinguuntur realiter, sed cluso namque siue praeci-
so ordine originis inter ipsas processiones, sola
remaneret inter eas formalis distinctio, & esset
una realis processio, & una persona proce-
dens secundum rem, quae una relatione rea-
li duplicem habente rationem formalem re-
ferretur ad primam personam: ut Filius ad ge-
nerantem, & ut amor, siue Spiritus S. ad spiran-
tem, ut dicemus in art. sequenti Cont. 2. ex D. Th.
de Pot. q. 10. a. 5. & Cai. infra q. 36. art. 2. Igitur
tertio modo sumuntur diuinae processiones, pro-
ut in sui ratione claudunt tria praedicta: & ita su-
muntur complete, & realiter abinuicem distin-
guuntur secundum ordinem originis unius ad
aliam, sicut & ipsae diuinæ personae procedentes;
Et quamvis origo passivae & ordo originis idem

A sit quod ipsa relatio constitutiva personae pro-
cedentis aliquid tamen exprimit ordo originis,
quod relationis personalis vocabulo non exprimi-
tur; exempli gratia; processio prout est relatio
constitutiva Spiritus S. solum exprimit relatio-
nem ad spirantem ut sic, quicumque ille sit,
siue sit una persona siue plures; sed ordo origi-
nis emanationis quae est per modum voluntatis,
ab emanatione, quae est per modum intellectus,
dicit non tantum ordinem ad principium talis
emanationis, qui est spirator: sed etiam ad ema-
nationem, quae est per modum intellectus.

Tertio notandum est non esse realem ordinem
in diuinis nisi originis; nam solae relationes origi-
nis realiter distinguuntur in diuinis: neque est alia
relatio ordinis & alia originis: neque alia sunt ex-
trema secundum rem relationum & originis; quia
productum, puta filius, siue verbum & eius ori-
go passiva, puta generari & dici, sunt una relatio;
Et similiter Spiritus S. & eius processio sunt
una relatio, & eodem ordine quo productum
scilicet Spiritus sanctus est à producto scilicet à
Filio, processio illius, nimirum Spiritus sancti
est à processione illius scilicet Filij; hoc vero est
processionem oriri à processione.

Adverte tamen cum Ban. in sequenti artic. dub. Processio-
nis. concl. 4. cum asserimus processionem habere
inter se ordinem originis, non affirmare quod
processio filij producat processionem Spiritus
S. sed quod Filius, quatenus tali processione
procedit, producit Spiritum S. adeo ut una proces-
sio non habeat ordinem originis ad alteram, tanquam
producat aut productum ut quod, sed veluti
radix ex qua personae sic procedenti conuenit aliam
producere. Nihilominus si sumatur processio Spi-
ritus sancti, ut idem est quod persona Spiritus
sancti; dicendum est eam habere ordinem origi-
nis ad processionem passivam Filij, prout est
idem quod Filius, eo modo quo est ordo origi-
nis inter Spiritum sanctum & Filium. Possent
autem praedicta luculentius explicari dicendo
Filium per generationem passivam habere vim
spirandi Spiritum S. Nam ex eo quod Filius
procedit ut verbum, hoc ipso procedit ut amo-
ris principium simul cum dicente; amor vero
procedit per spirationem passivam; Itaque spi-
ratio passiva Spiritus sancti ordinem habet ori-
ginis ad generationem passivam Filij, non quasi
immediate, sed mediante Filio; Nam Filius ge-
neratione Filius est, & consequenter spirator;
spiratio vero passivae sumpta est, qua tanquam
productione siue processione Spiritus S. est spi-
ratus; atque ideo sicut spiratus est à Filio tan-
quam quod producit, à principio quod pro-
ducit: ita processio Spiritus sancti est à proces-
sione Filij, tanquam productio qua producit
Spiritus sanctus à productione qua producit
Filius; quod est productionem Filij passivam
esse radicem passivae productionis Spiritus san-
cti. Quemadmodum si ad generationem Pla-
tonis Filij necessario requireretur, ut esset actu
ea generatio, qua genitus est Socrates eius Pater; tunc
enim non solum Plato esset à Socrate, sed etiam
generatio Platonis esset à generatione Socratis,
licet alio & alio modo, ut dictum est. Et haec vi-
detur fuisse mens Caiet. & S. Th.

Caiet.

Ex his patet responsio ad quaesitum & solutio
argumentorum Scoti, quae refert Caietanus &
soluit; nam processionem ita realiter distinguun-
tur per ordinem originis, ut eo remoto, non
sit inter eas nisi virtualis distinctio, ut ante
diximus.

S. Thomas.

Mo 1. diff. 4. volens diuinarum processionum non esse

ac

virtualem
causalitatem
inter essen-
tiam, & pa-
ternitatem,
& alias re-
lationes ut
voluit Mo-
lis.

ac SS. Trinitatis mysterium explicare, multa congruit ad subsequentes quaestiones pertinentia: ac proinde presenti loco non satis oportuna. Ex quibus vnum est, quod cum doctrina S. Th. & SS. Patrum, non satis apparet esse consentiens; sic enim ait: *Meditanda est diuina essentia tanquam radix relationum, proprietatumque omnium personarum virtute in se eas continens: ea vero in illo priori per intellectum seipsam intelligente, quasi resultat à parte essentia relatio eius, à quo alius per intellectum, ex qua & essentia (quae intelligere ipsum, ceteraque omnia attributa includit) constituitur Pater &c.* Et infra: *Quia essentia diuina virtute continet in se personas diuinas, proprietatesque, ac relationes, quibus persona constituitur, atque abinuicem distinguuntur; ex fecunditate, quae per intellectum, & voluntatem prouenit, quod in Deo sit gloriosissima Trinitas personarum; inde est, quod nostro intelligendi modo cum fundamento in re ab essentia ad seipsam respiciente, sequè ipsam intelligente, quasi resultare intelligatur paternitas in ipsamet essentia, vna cum essentia constituens suppositum relationum Patris &c.* Hæc ille. Quæ quamuis ab eodem ad bonum sensum trahantur, dum ait nullam hic esse realem ac propriè dictam productionem aut resultantiam paternitatis ex essentia, sed secundum nostrum modum intelligendi tantum: Absurdum tamen videtur primò dicere diuinam essentiam esse radicem relationum ac proprietatum omnium personarum: nam proprietas personalis patris quatenus est hypostatica forma, personam Patris constituens, substantia est pertinet ad complementum diuinæ naturæ; atque idè non est à nobis ad modum proprietatis ex natura profluentis contemplanda. Ex quo sequitur minus bene dictum fuisse, quasi resultare à parte essentia relationem à quo alius per intellectum, ex qua simul cum essentia constituitur Pater, ex eo quod in illo priori essentia per intellectum seipsam intelligit. Nam essentia ante personalem substantiam, etsi considerari possit ut subsistens essentialiter; ea tamen substantia nec intelligitur completa ante substantiam personalem: concipitur enim ut determinabile substantia personali incommunicabili; nec operatio naturæ ut sic subsistentis potest modo nostro intelligendi causare personalem Patris proprietatem, quæ est hypostatica forma illius constitutiuæ: Nam intelligere quod concipimus in natura diuina essentialiter subsistente ante personalitatem Patris, essentialiter est; igitur ex eo non intelligitur resultare in Deo nisi aliquid essentialiter eo posterius; non enim apparet res aut ratio determinans essentialiter præcisè sumptum ad causandum constitutum huic personæ proprium. Et confirmatur: Quia perfectiones siue rationes illæ, quas in Deo concipimus ut causas & effectus virtualiter in essendo, proportionaliter se habent ad ea, quæ cognoscimus in creaturis; At in creaturis ea quæ substantialia & personalia sunt, non sequuntur in re ex eiusdem operatione; nec specialis aliqua ratio poterit vnquam assignari, cur aut quomodo ex essentia diuina seipsam intelligente essentialiter resultet in ea relatio personæ Patris constitutiuæ; Nam si de relatione paternitatis, quatenus relatio est in actu exercito ad Filium, sermo sit, certum est eam in persona Patris resultare ex intelligence notionali quæ est generatio; ut docet infra S. Th. q. 40. a. 1. & 2. in quo deceptus videtur fuisse Mol. non distinguens inter relationem paternitatis, ut forma hypostatica est & ut est relatio.

Melius itaq; videtur dicendum cum D. Th. & Naz. in 1. part. D. Th. tom. 2.

Capr. & alijs antiquis Theologis, diuinam essentiam si eundem se & ex seipsa determinari ad subsistendum in tribus personis ordine quodam, ut scilicet in Patre sit tanquam ingenito; in Filio ut à Patre per actum intellectus qui est generatio procedente; in Spiritu sancto vero, ut à Patre & Filio per actum voluntatis qui spiratio est emanante; adeò ut nullus sit ordo virtualis causalitatis inter essentiam seipsam intelligentem, & Paternitatem prout est Patris constitutiuæ; quamuis concipi possit essentia in concreto, ut hic Deus intelligens, antequam concipiatur in Deo Paternitas; nam, ut diximus, nulla apparet omnino ratio talis causalitatis.

ARTICVLVS QVARTVS.

Virum processio amoris in diuinis sit generatio.

AD quartum sic proceditur. Videtur, quod processio amoris in diuinis sit generatio. Quod enim procedit in similitudine naturæ in viventibus, dicitur generatum, & nascens. Sed id quod procedit in diuinis per modum amoris, procedit in similitudine naturæ, alias esset extraneum à natura diuina, & sic esset processio ad extra. Ergo quod procedit in diuinis per modum amoris, procedit ut genitum, & nascens.

2. Præterea. Sicut similitudo est de ratione verbi, ita est etiam de ratione amoris. Vnde dicitur Eccl. 13. quod omne animal diligit simile sibi: si igitur ratione similitudinis, verbo procedenti conuenit generari; & nasci; videtur etiam, quod amori procedenti conuenit generari.

3. Præterea. Non est in genere, quod non est in aliqua eius specie. Si igitur in diuinis sit quedam processio amoris, oportet, quod præter hoc nomen commune, habeat aliquod nomen speciale. Sed non est aliud nomen dare nisi generatio. Ergo videtur, quod processio amoris in diuinis sit generatio.

Sed contra est, quia secundum hoc sequeretur, quod Spiritus sanctus qui procedit ut amor, procederet ut genitus, quod est contra illud Athanasij. * Spiritus in suo sym-
sanctus à Patre, & Filio non factus, nec creatus, nec
genitus, sed procedens.

Respondetur. Dicendum, quod processio amoris in diuinis non debet dici generatio. Ad cuius euidentiam sciendum est, quod hæc est differentia inter intellectum, & voluntatem, quod intellectus sit in actu per hoc, quod res intellecta est in intellectu secundum suam similitudinem. Voluntas autem sit in actu, non per hoc, quod aliqua similitudo voliti sit in voluntate; sed ex hoc, quod voluntas habet quandam inclinationem in rem volitam. Processio igitur, quæ attenditur secundum rationem intellectus, est secundum rationem similitudinis. Et in tantum potest habere rationem generationis, quia omne generans generat sibi simile. Processio autem, quæ attenditur secundum rationem voluntatis, non consideratur secundum rationem similitudinis, sed magis secundum rationem impellentis, & mouentis in aliquid. c Et ideo quod procedit in diuinis per modum amoris, non procedit ut genitum, vel ut filius, sed magis procedit ut Spiritus. Quo nomine quadam vitalis motio, & impulsio designatur: prout aliquis ex amore dicitur moueri, vel impelli ad aliquid faciendum.

Ad primum ergo dicendum, quod quicquid est in diuinis, est vnum cum diuina natura. Vnde ex parte huius unitatis non potest accipi propria ratio huius processionis, vel illius, secundum quam vna distinguatur ab alia: sed oportet, quod propria ratio huius vel illius processionis accipiat secundum ordinem vnius processionis.

162.
1 dist. 13 ar.
3. dist. 4. cō-
tra cap. 23.

d
773.

99.

194.

D

cessio-